

มาตรการป้องกันการหลอกลวงให้ทำนิติกรรมในผู้สูงอายุ Preventive Measures Against Deceiving the Elderly to Enter a Juristic Act.

สกุณา ทิพย์รัตน์

Sakuna Thipparat

อาจารย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Lecturer from the Faculty of Law Khon Kaen University

Corresponding Author Email: sakuth@kku.ac.th

Received: 2 January 2022

Revised: 26 March 2022

Accepted: 28 March 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษารูปแบบการหลอกลวงให้ทำนิติกรรมในผู้สูงอายุ และ 2. เพื่อเสนอมาตรการทางกฎหมายในการป้องกันการหลอกลวงให้ทำนิติกรรมในผู้สูงอายุ_เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 24 คน ประกอบด้วย (1) กลุ่มผู้สูงอายุ ที่มีประสบการณ์ถูกหลอกลวงทำนิติกรรมจำนวน 14 คน และกลุ่มผู้รู้ อาทิ เจ้าหน้าที่รัฐที่ดูแลผู้สูงอายุ ตำรวจ ผู้พิพากษา อัยการ นักวิชาการ จำนวน 10 คน ทั้งหมดมาจากการเลือกแบบเจาะจง แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและแบบสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้สูงอายุทั้งในเขตเมืองและเขตชนบทถูกหลอกลวงให้ทำนิติกรรม ส่วนมากเป็นผู้สูงอายุที่อยู่บ้านโดยลำพัง เป็นกลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลางถึงระดับดี ลักษณะการหลอกลวงให้ทำนิติกรรมในกลุ่มผู้สูงอายุ พบว่ามี 2 รูปแบบ ได้แก่ 1.1) การหลอกลวงให้ทำนิติกรรม ในพื้นที่จริงของพื้นที่วิจัย และ 1.2) การหลอกลวงให้ทำนิติกรรม ในพื้นที่เสมือนจริงผ่านระบบออนไลน์ 2) มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันการหลอกลวงให้ทำนิติกรรมในผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 2.1) มาตรการทางแพ่ง คือ การตั้งผู้พิทักษ์ทรัพย์สิน 2.2) มาตรการทางอาญา คือ การเพิ่มโทษจำ และปรับ และ 2.3) มาตรการทางสังคม คือ การมีส่วนร่วมของหน่วยงานและชุมชน

คำสำคัญ: รูปแบบการหลอกลวง, นิติกรรมในผู้สูงอายุ, มาตรการป้องกันการหลอกลวง

Abstract

This research consists purposes were 1) to study forms of manipulation of the elderly in order to accomplish a legal act and 2) to propose legal measures to prevent manipulative acts towards the elderly. This qualitative research with an interview form as a research tool was carried out on the target group of 24 persons including 14 deceived people and 10 government officers, namely the elderly's guardians, a police officer, a judge, prosecuting attorneys, and academics, all of whom were working in Khon Kaen. The target group was specifically selected. The data from documentary research and the interview form were verified and analyzed by triangulation. The research findings were as following 1) Most deceived people in both urban and rural areas have average and good economic status. The frauds could be classified into 2 categories; 1.1) persuading the elderly to enter the juristic acts in the real area of the research, 1.2) persuading the elderly to enter the juristic acts virtually through online systems. and 2) The preventing will include civil and criminal as well as social measures; 2.1) civil measures by appointing an asset guardian, 2.2) criminal measures by increasing fine and imprisonment sentences and 2.3) social measures by encouraging organization and community's participation.

Keywords: Types of Deceptions, Juristic Act of the Elderly, Measures Preventing Deception

บทนำ

สังคมไทย ปัจจุบันเป็นสังคมสูงอายุ คือ มีบุคคลอายุ 60 ปีขึ้นไปซึ่งถือเป็นผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 จำนวนเพิ่มขึ้น โดยในปี 2563 มีผู้สูงอายุจำนวนราว 12 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 18 ของประชากรทั้งหมด และคาดว่าจะมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ 32.13 ในปี พ.ศ. 2583 (สถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุ, 2563) แต่ขณะเดียวกัน สถานการณ์ครอบครัวไทยกลับเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่เป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ทำให้มีผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งไม่ได้อยู่กับลูกหลานเหมือนในอดีต โดยพบว่าผู้สูงอายุที่อยู่โดยลำพังหรืออยู่กับหลานมากถึงร้อยละ 11.0 และอยู่ลำพังกับคู่สมรสมากถึงร้อยละ 21 ในปี พ.ศ. 2563 (สถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุ, 2563) ประกอบกับลูกหลานมีการย้ายถิ่นเข้าสู่เขตเมือง หรือ เข้าไปทำงานในเมืองใหญ่แบบเข้าไปเย็นกลับ ทำให้ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งต้องอยู่โดยลำพังที่บ้านพักหรือต้องอาศัยสถานที่รับดูแลผู้สูงอายุหรือฝากให้บุคคลอื่นดูแลแทน

การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างครอบครัวและสถานการณ์ของผู้สูงอายุดังกล่าว เกิดขึ้นท่ามกลางการเปลี่ยนผ่านของสังคมเข้าสู่สังคมโลกาภิวัตน์ ที่มีข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว (พินสุตา สิริรังศรี, 2552) นับเป็นสถานการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตของผู้สูงอายุไม่น้อย วิธีชีวิตเหล่านี้ทำให้เกิดช่องว่างสำหรับกลุ่มมิชฌาชีพ ผู้ไม่หวังดี หรือเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ดูแลผู้สูงอายุบางคนเห็นช่องทางที่จะสร้างประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมายให้กับตัวเอง เพราะผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่จัดอยู่ในกลุ่มเปราะบาง (Smith, 2000) ทำให้พวกมิชฌาชีพมักจะใช้กลุ่มนี้เป็นเหยื่อในการหลอกลวงหรือหลอกลวงเพื่อให้ตนเองได้ไปซึ่งทรัพย์สิน ดังจะเห็นได้จากข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ว่ามีผู้สูงอายุถูกหลอกลวง (รุ่งโรจน์ พุ่มริ้ว, 2564, น.38-39) ซึ่งมีรูปแบบและวิธีที่หลากหลายแตกต่างกันมากมาย มีทั้งการกระทำที่เป็นความผิดอาญาและการกระทำอย่างที่ไม่ถึงขั้นเป็นความผิดอาญาแต่มีเจตนาหลอกลวงให้เข้าทำนิติกรรม เช่น เข้าทำสัญญาต่าง ๆ หรือแม้แต่การเบียดเบียนเงินที่สะสมมาและวิธีการหลอกลวงอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นทั่วไป จากปรากฏการณ์ที่ผู้สูงอายุมักตกเป็นเหยื่อ ถูกหลอกลวงให้ทำนิติกรรมจนต้องสูญเสียไปซึ่งทรัพย์สินเกิดขึ้นในหลายพื้นที่ของประเทศไทย โดยมีวิธีการหลอกลวงที่พัฒนาขึ้นและหลากหลายรูปแบบมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งวิธีการหลอกลวงผู้สูงอายุให้ทำนิติกรรมในแต่ละพื้นที่อาจมีวิธีการที่แตกต่างกันหรือคล้ายคลึงกันได้แล้วแต่บริบทของสังคมรอบตัวผู้สูงอายุ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าหากมีมาตรการที่เหมาะสมและเป็นไปได้ที่จะป้องกันไม่ให้ผู้สูงอายุต้องถูกหลอกลวงให้ทำนิติกรรมจนกระทั่งสูญเสียทรัพย์สินจะเป็นการลดปัญหาในสังคมและลดปริมาณคดีได้

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษารูปแบบวิธีการหลอกลวงให้ทำนิติกรรมในผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น และเพื่อเสนอมาตรการป้องกันการถูกหลอกลวงให้ทำนิติกรรมในผู้สูงอายุที่เหมาะสมกับประเทศไทย ซึ่งจะก่อให้เกิดองค์ความรู้สำคัญ ที่ใช้เป็นแนวทางเพื่อเสนอแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้สูงอายุต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการถูกหลอกลวงให้ทำนิติกรรมในผู้สูงอายุ
2. เพื่อเสนอมาตรการทางกฎหมายในการป้องกันการถูกหลอกลวงให้ทำนิติกรรมในผู้สูงอายุ

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ จำนวน 24 คน ทั้งสองกลุ่มมาจากการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูล (Key informant) 2 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มผู้สูงอายุ ที่อายุ 60 ปีขึ้นไปและมีประสบการณ์ถูกหลอกลวงให้ทำนิติกรรมจำนวน 14 คน (2) กลุ่มผู้รู้ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ตำรวจ ผู้พิพากษา อัยการ นักวิชาการ จำนวน 10 คน ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น

2. เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview) แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนแรก ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ตามแนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guideline) เกี่ยวกับรูปแบบการหลอกลวงให้ทำนิติกรรมสำหรับการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่ 2 กลุ่มผู้รู้ ผู้วิจัยได้ขอเข้าพบหน่วยงานภาครัฐและนัดหมายและดำเนินการสัมภาษณ์ประเด็นวิธีการในการหลอกลวง ในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ด้วยการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) และ 2) ในขั้นตอนที่สอง ดำเนินการจัดประชุมระดมสมอง (Brainstorm) โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ได้แก่ นักวิชาการ 4 คน เจ้าหน้าที่กรมคุ้มครองสิทธิ 2 คน อดีตผู้พิพากษา 1 คน อัยการ 2 คน ตำรวจ 1 คน ผู้สูงอายุและบุคคลทั่วไป 5 คน รวมจำนวน 15 คน ที่เข้าร่วม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย และ 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลเอกสารต่าง ๆ (Document Research) อาทิ หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการ งานวิจัย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย และการรวบรวมข้อมูลเอกสารต่าง ๆ มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องมาตรการป้องกันการถูกหลอกลวงให้ทำนิติกรรมในผู้สูงอายุ ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ลักษณะของผู้สูงอายุที่ถูกหลอกลวงทำนิติกรรม

ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุกลุ่มเป้าหมายของการวิจัยนี้ อายุระหว่าง 60-70 ปี เป็นหญิงมากกว่าชาย อาศัยอยู่ในเขตชนบท เป็นส่วนใหญ่ เป็นผู้ที่มีสถานภาพสมรส โสด สมรส และหม้าย จบการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับปริญญาตรี อาชีพมีทั้งที่เป็นแม่ค้าในชุมชน และเป็นข้าราชการเกษียณ แต่ส่วนใหญ่ก็ได้ประกอบอาชีพแล้ว ทำหน้าที่แม่บ้าน ผู้สูงอายุกลุ่มเป้าหมาย มีฐานะเศรษฐกิจระดับปานกลางถึงดี เพราะมีรายได้จากการค้าขาย การขายทรัพย์สิน เช่น ที่ดิน และเงินบำนาญ แต่ส่วนใหญ่ก็ได้รับเบี้ยยังชีพจากภาครัฐ ยังพบว่า 6 ใน 14 ราย อยู่กับคู่สมรสตามลำพังเพราะไม่มีบุตร และจำนวนเดียวกันนี้อยู่กับบุตรหลาน พบว่าบางรายต้องอยู่ลำพังเพราะเป็นหม้าย

2. รูปแบบการถูกหลอกลวงให้ทำนิติกรรมในผู้สูงอายุ

ผลวิจัยพบว่า รูปแบบการหลอกลวงให้ทำนิติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุในจังหวัดขอนแก่น พบทั้งการถูกหลอกลวงในพื้นที่จริงและพื้นที่เสมือนจริง ดังนี้

2.1 การหลอกลวงให้ทำนิติกรรมในพื้นที่จริงของพื้นที่วิจัย ประกอบด้วย การถูกหลอกลวงให้ลงทุน ถูกหลอกลวงให้ซื้อสินค้าคุณภาพต่ำ หลอกลวงให้เซ็นหนังสือมอบอำนาจขายฝากที่ดินหลอกลวงเอาข้อมูลทำบัตรรับสวัสดิการของรัฐ หลอกลวงจะดำเนินการให้ไปทำงานที่ต่างประเทศ หลอกลวงให้โอนเงิน หลอกลวงให้โอนเงินไปเล่นการพนัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การหลอกลวงให้โอนเงินไปลงทุน พบว่า ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งอาศัยแม่ค้าในชุมชน ถูกหลอกลวงให้โอนเงินไปลงทุน โดยเสนอผลตอบแทนที่สูง จากคนในพื้นที่เดียวกัน ที่ผู้สูงอายุรู้จัก โดยผู้หลอกลวงมักใช้วิธีการสร้างภาพถึงความร่ำรวยที่ตัวเองได้จากการลงทุนจึงชักชวนให้ผู้สูงอายุร่วมลงทุน และได้ชักชวนญาติพี่น้องร่วมลงทุนด้วย เหตุผลสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุเชื่อใจและตัดสินใจโอนเงินไปลงทุนคือ คาดหวังรายได้เพิ่มเติมจากเงินเก็บที่มีอยู่ รูปแบบการถูกหลอกลวงนี้คือเมื่อนำเงินมาลงทุน 10,000 บาท จะได้ผลตอบแทน 5,000 ภายใน 15 วันเมื่อได้ผลตอบแทนจริงครั้งแรกจึงเพิ่มจำนวนเงินก้อนใหม่เรื่อย ๆ

2) การหลอกลวงให้ซื้อสินค้าคุณภาพต่ำ พบว่า ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่บ้านเพียงลำพังในช่วงกลางวันในเขตชนบทแห่งหนึ่งที่อยู่ห่างไกลตัวเมือง ได้ถูกหลอกลวงให้ซื้อสินค้าคุณภาพต่ำ โดยมีผู้มาแนะนำสินค้าให้ถึงบ้าน แล้วชักชวนให้จับฉลากนำโชค

ราคาเบอร์ละเพียง 1 บาท ซึ่งหากจับได้สินค้าใดจะมีสิทธิซื้อสินค้านั้นในราคาที่ต่ำหรืออาจได้ฟรี เมื่อผู้สูงอายุจับสลากขึ้นมาจะได้สินค้าเครื่องใช้ไฟฟ้าที่แตกต่างกันและต้องซื้อในราคาจากผู้หลอกลวงกำหนดมา ทำให้บางรายคิดว่าตัวเองโชคดีได้ซื้อสินค้าในราคาถูกกว่าปกติ ทั้งที่สินค้าที่นำมาจับสลากนั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพต่ำ เพราะเมื่อใช้งานก็ชำรุดในระยะเวลาสั้น แต่ผู้สูงอายุในชนบทไม่ทราบราคาที่แท้จริง วิธีการหลอกลวงเช่นนี้มักจะพบในหมู่บ้านที่ห่างไกลตัวเมือง อาจเนื่องจากห่างไกลร้านค้าจึงไม่ค่อยทราบราคาสินค้าที่แท้จริง เป็นสาเหตุให้หลงเชื่อได้ง่าย

3) การหลอกลวงให้เซ็นหนังสือมอบอำนาจขายฝากที่ดิน พบว่า ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มผู้สูงอายุตอนกลาง อายุราว 70 ปี ซึ่งมีฐานะปานกลาง พักอาศัยกับบุตร ซึ่งก็มีข้อจำกัดเรื่องความเข้าใจเกี่ยวกับเอกสารและไม่ทราบถึงผลของสัญญา ได้ถูกหลอกลวงให้ทำนิติกรรมให้ลงนามในหนังสือมอบอำนาจให้ลูกสาวโดยไม่ทราบว่าเป็นการมอบอำนาจเพื่อให้ลูกสาวนำที่ดินของตัวเอง ไปขายฝากกับนายทุนจนกระทั่งเวลาล่วงเลยมานานหลายปี จนกระทั่งได้ถูกฟ้องขับไล่ออกจากที่ดินตัวเอง ซึ่งก็ต้องยอมรับกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และไม่สามารถแจ้งความดำเนินคดีเพราะคนที่หลอกลวงให้เซ็นเอกสารสัญญาหรือหนังสือมอบอำนาจนั้นเป็นคนในครอบครัว ผู้สูงอายุรายนี้ให้ความเห็นว่าที่ยอมลงชื่อในเอกสาร ก็เพราะปกติลูกสาวเคยนำเอกสารต่างๆมาให้ลงชื่อเสมอ จึงเห็นเป็นเรื่องปกติและไม่ได้นำเรื่องดังกล่าวไปปรึกษาลูกคนอื่นด้วยความไวใจของคนนี้

4) การหลอกลวงเอาข้อมูลทำบัตรรับสวัสดิการของรัฐ เนื่องจากในช่วงที่เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้ภาครัฐมีนโยบายช่วยเหลือประชาชนกลุ่มที่ได้รับผลกระทบ ซึ่งผู้สูงอายุเป็นประชากรกลุ่มหนึ่งที่มีสิทธิรับความช่วยเหลือจากภาครัฐ แต่ทั้งนี้ต้องลงทะเบียนผ่านระบบที่กำหนด ซึ่งมักจะต้องทำผ่านโทรศัพท์แบบสมาร์ตโฟน จึงเป็นช่องทางให้มิจฉาชีพ ใช้โอกาสดังกล่าวหลอกลวงโดยติดต่อเข้ามาทางโทรศัพท์แล้วถามข้อมูลเกี่ยวกับเลขบัตรประชาชน แล้วนำข้อมูลส่วนตัวดังกล่าวไปใช้รับสิทธิแทนผู้สูงอายุเจ้าของข้อมูล ซึ่งเมื่อผู้สูงอายุไปติดต่อสอบถามกับเจ้าหน้าที่ก็พบว่ามิบุคคลได้รับเงินช่วยเหลือไปแล้ว กรณีนี้ทำให้เห็นว่าผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งโดยเฉพาะผู้สูงอายุในชนบท ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีด้วยตนเอง จึงได้รับความเสียหาย และเสียสิทธิจากการถูกหลอกลวงเอาข้อมูลส่วนตัวไปใช้ประโยชน์

5) การหลอกลวงดำเนินการเพื่อไปทำงานที่ต่างประเทศ พบว่า ผู้สูงอายุที่เป็นโสดและเกษียณอายุราชการแล้ว อายุ 64 ปี ถูกชักชวนจากคนรู้จักให้ไปทำงานและหาซื้อที่ต่างประเทศ เมื่อเกษียณอายุราชการทำให้มีเงินก้อนหนึ่งจำนวนมากพอสมควร ได้นำเงินก้อนนี้ไปดำเนินการเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อให้ได้ไปพบคุณในต่างประเทศ โดยถูกชักชวนจากคนรู้จักซึ่งเป็นคนในชุมชน อ้างว่าติดต่อเดินเรื่องให้คนไปทำงานต่างประเทศได้ และที่ต่างประเทศก็ต้องการผู้หญิงไปดูแลผู้สูงอายุ และคาดหวังว่า อาจได้แต่งงานกับชายชาวต่างชาติ และใช้ชีวิตที่ต่างประเทศ แต่เมื่อผู้ชักชวนได้เงินไปแล้วกลับไม่ได้มีการดำเนินการใด ๆ เมื่อทวงถามก็อ้างว่ายังดำเนินการอยู่บ้าง เกิดปัญหาบ้าง เมื่อรู้สึกวุ่นวายเองอาจถูกหลอกลวงก็ไม่กล้าแจ้งความร้องทุกข์เนื่องจากเกิดความอายและยังไม่อยากยอมรับว่าตัวเองถูกหลอกลวงให้ทำนิติกรรม การหลอกลวงครั้งนี้ทำให้ผู้สูงอายุรายนี้ ต้องสูญเสียเงินไปจำนวน 40,000 บาท

6) การหลอกลวงให้โอนเงินลงทุนซื้อที่ดินเพื่อมาจัดสรรขาย พบว่า ผู้สูงอายุส่วนหนึ่งถูกหลอกลวงให้โอนเงินไปซื้อที่ดินเพื่อนำมาจัดสรรขาย กรณีนี้เกิดกับผู้สูงอายุ อายุ 65 ปี ที่เป็นอดีตข้าราชการเกษียณอายุ และเป็นหม้ายอยู่เพียงลำพังจึงมีชายหนุ่มที่อายุน้อยกว่าเข้ามาติดต่อบอกหา ทำให้เกิดความสนใจสนทนกันไปมา เมื่อถูกชักชวนให้ลงทุน และตนคาดหวังผลกำไรจากการลงทุนที่ผู้ชักชวนให้ข้อมูลไว้โดยมิได้ตรวจสอบบุคคลรายนี้ ซึ่งมีประวัติหลอกลวงรายอื่น ๆ มาด้วย ด้วยความรักและรู้สึกดีต่อเขาจึงไม่คิดถึงการทำสัญญาใด ๆ เพื่อเป็นหลักประกัน การลงทุนซื้อที่ดินดังกล่าวทำให้ผู้สูงอายุรายนี้ต้องสูญเสียเงินหลายแสนบาท อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุที่เป็นผู้เสียหายก็ไม่กล้าไปแจ้งความดำเนินคดี เพราะรู้สึกอายอายสังคม และคิดว่าเป็นเรื่องเวรกรรมของตนเอง และไม่ยอมให้เป็นเรื่องใหญ่โต อีกทั้งเกรงว่าลูกชายจะรับรู้เรื่องนี้ จึงเลือกที่จะเงียบจนทุกวันนี้

7) การหลอกลวงให้โอนเงินไปเล่นการพนัน เป็นกรณีที่เกิดกับผู้สูงอายุ ที่อยู่กับโดยลำพัง แต่อายุค่อนข้างสูง คือ 70 ปี เนื่องจากผู้สูงอายุรายนี้ เป็นคนที่มีฐานะค่อนข้างดี เพราะมีเงินมาจากการขายที่ดิน ทำให้ผู้คนที่สนิทสนมกันทราบข่าว

สถานะทางการเงิน จึงได้มีหญิงชาย 2 คนอ้างว่าตนเองเป็นนายหน้าเข้ามาติดต่อพูดคุยว่าอยากจะซื้อที่ดินของผู้สูงอายุผู้เสียหาย และได้พูดคุย และชักชวนให้ผู้สูงอายุพาไปดูที่ดินหลายครั้ง ทำให้ผู้สูงอายุต้องออกไปข้างนอกกับกลุ่มคนดังกล่าวเพียงลำพัง และกลุ่มคนที่อ้างตัวว่าเป็นนายหน้าได้พาไปโรงแรมเพื่อชวนเล่นพนันในเชิงเสี่ยงดวง ทำให้ผู้สูงอายุได้ร่วมเล่นพนันจนต้องสูญเงินและต้องไปถอนเงินที่มีอยู่ในธนาคารจำนวนหนึ่งมาเล่นพนันจนหมด และก็ถูกบุคคลดังกล่าวทิ้งไว้ที่โรงแรม อนึ่งความเสียหายครั้งนี้ ในทัศนะของผู้สูงอายุเห็นว่าเป็นเงินไม่มากเพียงหลักหมื่น ทำให้ผู้สูงอายุยอมรับกับความผิดพลาดของตนเองว่าเป็นเคราะห์กรรม จึงไม่ได้ดำเนินการแจ้งความใดและก็ไม่เล่าเรื่องนี้ให้ใครทราบ

2.2 การหลอกลวงให้ทำนิติกรรมในพื้นที่เสมือนจริงผ่านระบบออนไลน์ พบว่า ผู้สูงอายุถูกหลอกลวงให้ซื้อสินค้าผ่านการโอนเงินแต่ไม่ได้รับสินค้าตามที่ระบุ การหลอกลวงลักษณะนี้พบทั้งในพื้นที่เขตเมืองและเขตชนบท กรณีของเขตเมืองพบในผู้สูงอายุ 2 ราย ที่อายุ 60 ปี อาศัยอยู่ในเขตเมืองซึ่งสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ต มีประสบการณ์การถูกหลอกลวงผ่านเฟซบุ๊กโดยการโฆษณาและขายสินค้า ผู้สูงอายุได้สั่งซื้อสินค้าคือจักรยานไฟฟ้า โดยได้โอนเงินผ่านระบบธนาคารออนไลน์ (Internet Banking) แต่เมื่อโอนเงินแล้ว ก็ได้รับการแจ้งให้โอนเงินเพิ่มเติมค่าแบตเตอรี่และค่าส่งสินค้าเพิ่ม ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกถึงความผิดปกติ จึงไม่โอนเงินเพิ่ม และได้ทวงถามขอรับสินค้า แต่เฟซบุ๊กกลับถูกปิดกั้น ทำให้รับรู้ว่าตนเองถูกหลอกลวงให้โอนเงิน จึงได้ตัดสินใจไปแจ้งความ และการหลอกลวงในกรณีที่พบในชนบท เป็นกรณีที่ผู้สูงอายุสั่งซื้อโทรศัพท์ ซึ่งก็ดำเนินการโอนเงินให้เรียบร้อยเมื่อรับสินค้าที่ส่งมา กลับพบว่า เป็นน้ำยาปรับผ้านุ่ม ซึ่งผู้สูงอายุรายนี้ ไม่ได้ไปแจ้งความ เพราะมีความเห็นว่า มีราคาเพียงหลักร้อยแจ้งความไปนอกจากเสียเวลาแล้วไม่รู้จักจะได้เงินคืนหรือไม่

2.3 การหลอกลวงทำนิติกรรมผ่านระบบออนไลน์นี้ ยังพบในกลุ่มข้าราชการเกษียณรายหนึ่ง ซึ่งได้ติดต่อกับชายชาวต่างชาติผ่านเฟซบุ๊ก มาเป็นระยะเวลาหนึ่ง 2-3 เดือน การติดต่อทำให้ได้พูดคุยกันได้เห็นครอบครัวเขาว่าอยู่กับลูกสาว และเขาก็พูดชักชวนให้เชื่อว่าจะนำเงินก้อนหนึ่งมาใช้ชีวิตที่เมืองไทย ต่อมามีคนโทรมาบอกอ้างว่าเป็นเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลบอกว่าลูกสาวของชาวต่างชาติป่วยและถ่ายรูปส่งมาให้ดูแจ้งว่าต้องได้รับการรักษาโดยด่วนซึ่งต้องใช้เงิน 10,000\$ และพ่อของเด็กอยู่สนามรบไม่สามารถติดต่อได้ตนเชื่อเพราะสงสารและรักเขาเหมือนบุตรคนหนึ่งจึงโอนเงินไปช่วยเขาหลักแสน เมื่อลูก ๆ เดือนสติดนจึงคิดว่าอาจถูกหลอก แต่ตนไม่ได้แจ้งความเพราะยังไม่เชื่อว่าถูกหลอกลวงยังคงรอชาวต่างชาติคนนั้นมาเมืองไทยตามที่พูดคุยไว้และตนเองไม่อยากให้คนอื่นรู้เรื่องนี้ กรณีผู้สูงอายุรายนี้เป็นคนมีฐานะทางสังคมที่คนรู้จักทั้งอำเภอ น่าจะเป็นเหตุผลหนึ่งที่ไม่กล้าแจ้งความ

จากผลวิจัยกรณีการหลอกลวงให้ทำนิติกรรมในพื้นที่เสมือนจริงนี้ พบว่า ผู้สูงอายุที่ถูกหลอกลวงมีลักษณะที่คล้ายกับการหลอกลวงที่เกิดขึ้นในพื้นที่จริงของการวิจัย เพียงแต่การกระทำในที่นี้จะมี ความผิดทางอาญาในการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ด้วย

3. มาตรการป้องกันการหลอกลวงให้ทำนิติกรรมในผู้สูงอายุ

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันประเทศไทยไม่มีกฎหมายที่เป็นมาตรการป้องกันการถูกหลอกลวงให้ทำนิติกรรมในผู้สูงอายุ โดยเฉพาะ มีเพียงกฎหมายที่ให้การคุ้มครองสิทธิด้านสวัสดิการต่าง ๆ ที่เป็นกฎหมายสำหรับผู้สูงอายุโดยตรงเพียงฉบับเดียว คือ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ซึ่งมีการแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2553 และ ฉบับที่ 3 พ.ศ.2560 โดยพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มีเจตนารมณ์เพื่อส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้รับสิทธิต่าง ๆ ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 11 ซึ่งกำหนดให้รัฐต้องให้การช่วยเหลือและคุ้มครองสิทธิในด้านต่าง ๆ โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน รัฐวิสาหกิจ และท้องถิ่นต่าง ๆ ต้องมีหน้าที่จัดบริการให้ผู้สูงอายุได้รับการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายฉบับนี้ เมื่อพิจารณาเนื้อหาตามกฎหมายฉบับนี้ พบว่ามีการคุ้มครองและให้การช่วยเหลือผู้สูงอายุในหลาย ๆ ด้าน แต่มีเพียง มาตรา 11 (8) และ (9) เท่านั้นที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือผู้สูงอายุเมื่อถูกหลอกลวงให้ทำนิติกรรม ที่กำหนดให้รัฐต้องให้การช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกทารุณกรรมหรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือถูกทอดทิ้ง การคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุในด้านนี้

มุ่งเน้นที่การคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุน การช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกทารุณกรรมหรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือถูกทอดทิ้ง และการให้คำแนะนำ ปกป้อง ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างสะดวก รวดเร็ว ไม่เสียค่าใช้จ่าย และได้รับการคุ้มครองอย่างเป็นธรรมไม่เลือกปฏิบัติ ในกรณีที่ได้รับอันตรายจากการถูกทารุณกรรมหรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือถูกทอดทิ้ง หรือประสบอุบัติเหตุ หรือในบางกรณีอาจมีปัญหาคอขวด หรือทรัพย์สินที่จำเป็นต้องพึ่งพากฎหมาย (มนัญญา ภูแก้ว, มปป.)

โดยมีประกาศกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่องกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุนการช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกทารุณกรรมหรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมายหรือถูกทอดทิ้ง และการให้คำแนะนำ ปกป้อง ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางกำกับการแก้ไขปัญหาครอบครัว (ประกาศ ณ วันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2548) ซึ่งมีเนื้อหาสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการให้การช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ถูกหลอกลวงให้ทำนิติกรรมจนกระทั่งสูญเสียทรัพย์สิน แต่กฎหมายและประกาศดังกล่าวนี้ไม่มีบทบัญญัติที่สามารถป้องกันการหลอกลวงให้ทำนิติกรรมได้เลย เพียงแต่ช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากกฎหมายในต่างประเทศที่ให้ความสำคัญในการคุ้มครองทรัพย์สินของผู้สูงอายุด้วยการมีมาตรการคุ้มครองทรัพย์สินของผู้สูงอายุโดยเฉพาะ ดังเช่น ประเทศญี่ปุ่นและสมาพันธรัฐสวิส ที่มีระบบการจัดการทรัพย์สินผู้สูงอายุ กล่าวคือ

1) ประเทศญี่ปุ่น มีกฎหมายว่าด้วยระบบผู้พิทักษ์ผู้สูงอายุ ที่กำหนดว่าเมื่อความสามารถในการใช้วิจารณญาณของผู้สูงอายุเริ่มถดถอยลง ผู้มีส่วนได้เสียจะร้องขอให้ตั้งผู้พิทักษ์ทรัพย์สินของผู้สูงอายุได้ ผู้พิทักษ์จะมีอำนาจจำกัดการกระทำการประการของผู้ที่มีภาวะทางสมองที่เสื่อมถอย (ภูมิ มูลศิลป์ และคณะ, 2561) รวมถึงคุ้มครองและให้ความช่วยเหลือในการทำธุรกรรมต่าง ๆ ของผู้สูงอายุ และเพื่อป้องกันปัญหาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนระหว่างผู้พิทักษ์ผู้สูงอายุกับผู้สูงอายุที่อยู่ภายใต้การดูแล ผู้พิทักษ์ผู้สูงอายุจะต้องร้องขอต่อศาลครอบครัวให้มีคำสั่งแต่งตั้งตัวแทนพิเศษ สำหรับผู้สูงอายุที่อยู่ภายใต้การดูแลเพื่อทำหน้าที่ควบคุมผู้พิทักษ์ผู้สูงอายุ

2) สมาพันธรัฐสวิสเซอร์แลนด์ การคุ้มครองผู้สูงอายุได้ปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งแห่งสมาพันธรัฐสวิส ได้เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุสามารถใช้สิทธิทางแพ่งในการตัดสินใจเรื่องความสามารถของตนได้ โดยกำหนดไว้ในมาตรา 16 ให้บุคคลที่ยังไม่ถูกตัดสินในการตัดสินใจด้วยตนเองอันเนื่องมาจากวัยหรือยังไม่ได้ถูกตัดสินจากอาการบกพร่องทางจิตมีความอ่อนแอของจิตใจติดสุรา หรือสาเหตุอื่นที่มีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน มีความสามารถในการตัดสินใจเรื่องความสามารถของตนตามกฎหมายนี้ และในมาตรา 13 (เอ) ยังกำหนดให้บุคคลที่บรรลุนิติภาวะสามารถกำหนดผู้แทนของตนไว้ล่วงหน้าเพราะกฎหมายมุ่งคุ้มครองผลประโยชน์ของบุคคล (Fedlex, 1907)

จากผลการวิจัยที่กล่าวผู้วิจัยจึงเสนอมาตรการ ดังนี้

(1) มาตรการทางแพ่ง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้มีบทบัญญัติที่กำหนดเรื่องเกี่ยวกับผู้สูงอายุไว้โดยตรง มีเพียงบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการทำนิติกรรมของบุคคลทั่วไปซึ่งรวมถึงผู้สูงอายุที่เข้าทำนิติกรรมที่มีผลตกเป็นโมฆะหรือโมฆียะได้ ได้แก่ การแสดงเจตนาเพราะถูกกลั่นแกล้งเป็นโมฆียะ การถูกกลั่นแกล้งจะเป็นโมฆียะตามวรรคหนึ่ง จะต้องถึงขนาดซึ่งถ้ามิได้มีกลั่นแกล้งดังกล่าว การอันเป็นโมฆียะนั้นคงจะมีได้กระทำขึ้น ถ้าคู่กรณีฝ่ายหนึ่งแสดงเจตนาเพราะถูกกลั่นแกล้งโดยบุคคลภายนอก การแสดงเจตนาอันเป็นโมฆียะนั้นเมื่อคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้หรือควรจะได้รู้ถึงกลั่นแกล้งนั้น (มาตรา 159) และ “การแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรมเป็นโมฆะ” ความสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรมตามวรรคหนึ่ง ได้แก่ ความสำคัญผิดในลักษณะของนิติกรรม ความสำคัญผิดในตัวบุคคลซึ่งเป็นคู่กรณีแห่งนิติกรรมและความสำคัญผิดในทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งนิติกรรม เป็นต้น (มาตรา 156)

บทบัญญัติเหล่านี้ไม่ได้เฉพาะเจาะจงว่าต้องเป็นการทำนิติกรรมของบุคคลใดแต่หากเข้าลักษณะใดลักษณะหนึ่งอาจ

ทำให้นิติกรรมนั้นเป็นโมฆะหรือโมฆียะได้ ซึ่งหมายความว่ารวมถึงนิติกรรมที่ผู้สูงอายุได้กระทำการไปแล้ว ดังนั้นหาก ผู้สูงอายุถูกล่อลวงให้ทำนิติกรรมและได้เข้าทำนิติกรรมเพราะสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญของนิติกรรมผลย่อมเป็นโมฆะ เมื่อตกเป็นโมฆะแล้วไม่อาจให้สัตยาบันแก่กันได้และผู้มีส่วนได้เสียคนหนึ่งคนใดจะยกความเสียเปล่าแห่งโมฆะกรรมขึ้นกล่าวอ้างก็ได้ (มาตรา 172) ถ้าจะต้องคืนทรัพย์สินอันเกิดจากโมฆะกรรมให้นำบทบัญญัติว่าด้วยลาภมิควรได้แห่งประมวลกฎหมายนี้มาใช้บังคับ ซึ่งการกลับคืนสู่ฐานะเดิมนั้นบางครั้งอาจจะสายเกินไปเพราะทรัพย์สินที่ทำนิติกรรมไปอาจสูญหายไปหมดสิ้นแล้ว หากมีมาตรการป้องกันก่อนการเข้าทำนิติกรรมที่สำคัญสำหรับผู้สูงอายุเช่นเดียวกับการจำกัดความสามารถในการทำนิติกรรมของผู้เยาว์หรือคนเสมือนไร้ความสามารถที่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้พิทักษ์ก่อน นิติกรรมนั้นจึงจะมีผลสมบูรณ์ อาจจะทำการป้องกันการเกิดความสูญเสียในทรัพย์สินของผู้สูงอายุได้ ดังนั้น ในงานวิจัยนี้จึงเสนอมาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยให้มีการบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติมหรือแก้ไขในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ให้แต่งตั้งผู้ดูแลหรือผู้พิทักษ์ทรัพย์สินของผู้สูงอายุสำหรับกรณีที่ผู้สูงอายุที่มีทรัพย์สินจำนวนมากหรือต้องการให้มีผู้ดูแลทรัพย์สินของผู้สูงอายุเช่นเดียวกับผู้เยาว์หรือคนเสมือนไร้ความสามารถได้

(2) มาตรการทางอาญา ประมวลกฎหมายอาญาไม่มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้สูงอายุโดยเฉพาะเจาะจง มีเพียงกฎหมายที่เป็นบทลงโทษบุคคลที่กระทำความผิดต่อบุคคลทั่วไปซึ่งรวมถึงกระทำต่อผู้สูงอายุ ซึ่งการที่ผู้สูงอายุถูกล่อลวงให้ทำนิติกรรมถึงขั้นเป็นความผิดมิใช่ตามกฎหมายอาญานั้นจะมีกฎหมายที่เป็นมาตรการในการลงโทษผู้กระทำการล่อลวงอยู่หลายมาตรา แต่มาตราที่เป็นฐานความผิดหลักคือความผิดฐานฉ้อโกง มาตรา 341 “ผู้ใดโดยทุจริต ล่อลวงผู้อื่นด้วยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อความจริงซึ่งควรบอกให้แจ้ง และโดยการล่อลวงดังว่านั้นได้ไปซึ่งทรัพย์สินจากผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สาม หรือทำให้ผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สาม ทำ ถอน หรือทำลายเอกสารสิทธิ ผู้นั้นกระทำความผิดฐานฉ้อโกง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” และหากการฉ้อโกงนี้มีลักษณะที่เป็นการหลอกลวงประชาชน หรืออาศัยความเบาปัญญาของผู้ถูกหลอกลวงซึ่งเป็นเด็ก หรืออาศัยความอ่อนแอแห่งจิตของผู้ถูกหลอกลวง (มาตรา 342) จะมีโทษที่หนักขึ้นซึ่งบทบัญญัตินี้ และหากผู้ใดเพื่อเอาทรัพย์สินของผู้อื่นเป็นของตนหรือของบุคคลที่สาม ชักจูงหนึ่งผู้ใดให้จำหน่ายโดยเสียเปรียบซึ่งทรัพย์สิน โดยอาศัยเหตุที่ผู้ถูกชักจูงมีจิตอ่อนแอ หรือเป็นเด็กเบาปัญญา และไม่สามารถเข้าใจตามควรซึ่งสาระสำคัญแห่งการกระทำของตน จนผู้ถูกชักจูงจำหน่ายซึ่งทรัพย์สินนั้น (มาตรา 346) ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวอาจนำมาลงโทษผู้กระทำความผิดต่อผู้สูงอายุให้ต้องรับโทษหนักขึ้นได้ แม้จะไม่ได้ป้องกันให้เกิดการกระทำขึ้นแต่อาจจะทำให้ผู้ที่คิดจะกระทำความผิดต่อผู้สูงอายุเกิดความเกรงกลัวต่อมาตรการบังคับโทษนี้

(3) มาตรการทางสังคม มาตรการทางสังคมเพื่อป้องกันการล่อลวงให้ทำนิติกรรมในผู้สูงอายุ คือ การสร้างกระบวนการหรือขั้นตอนของการทำนิติกรรมในผู้สูงอายุให้มีขั้นตอนที่ต้องตรวจสอบก่อนการทำนิติกรรมที่สำคัญ เช่น การโอนอสังหาริมทรัพย์ การเบิกถอนเงินเป็นจำนวนมากในบัญชีผู้สูงอายุ โดย 1) การโอนอสังหาริมทรัพย์ ต้องมีญาติและผู้นำชุมชนรับรองการทำนิติกรรมนั้นและมีการอธิบายผลของนิติกรรมให้ผู้สูงอายุเข้าใจ สำนักงานที่ดินจึงจะจดทะเบียนนิติกรรมนั้นได้ 2) การเบิกถอนเงินที่มีจำนวนมากเกิน 80 เปอร์เซ็นต์ของเงินในบัญชี ทั้งผ่านแอปพลิเคชันหรือเบิกถอนเองที่ธนาคารควรมีการตรวจสอบโดยให้มีขั้นตอนการแจ้งบุตร หลานหรือบุคคลอ้างอิงไว้ให้ทราบก่อนอนุมัติการถอนหรือการโอน โดยภาครัฐต้องมีนโยบายเพื่อขอความร่วมมือจากธนาคารแห่งประเทศไทย ในการประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นวิธปฏิบัติโดยธนาคารแห่งประเทศไทย และ 3) การทำนิติกรรมอื่น ๆ ในชีวิตประจำวัน มาตรการป้องกัน คือการสร้างความร่วมมือกับชุมชนแต่ละแห่งช่วยกันสอดส่องดูแลและให้คำแนะนำ โดยหน่วยงานรัฐ (เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์) ต้องมีแผนลงพื้นที่ชุมชนในแต่ละเดือนเพื่อสร้างความคุ้นเคยกับชุมชนและผู้สูงอายุด้วยการแทรกความรู้เรื่องราวของรูปแบบการล่อลวงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันให้ผู้สูงอายุและคนในชุมชนได้ตระหนักและเฝ้าระวัง

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องมาตรการป้องกันการถูกล่อลวงให้ทำนิติกรรมในผู้สูงอายุ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษารูปแบบการถูกล่อลวงให้ทำนิติกรรมในผู้สูงอายุ พบว่า มี 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) การล่อลวงให้ทำนิติกรรมในพื้นที่จริงของพื้นที่วิจัย โดยการล่อลวงให้นำเงินไปลงทุน การล่อลวงให้ซื้อสินค้าคุณภาพต่ำ การล่อลวงให้เซ็นหนังสือมอบอำนาจขายฝากที่ดิน การล่อลวงเอาข้อมูลทำบัตรรับสวัสดิการของรัฐ การล่อลวงดำเนินการเพื่อไปทำงานที่ต่างประเทศ การล่อลวงให้โอนเงินลงทุนซื้อที่ดินเพื่อมาจัดสรรขาย การล่อลวงให้ถอนเงินไปเล่นการพนัน และ 2) การล่อลวงให้ทำนิติกรรมในพื้นที่เสมือนจริงผ่านระบบออนไลน์ โดยการล่อลวงให้โอนเงินเพื่อซื้อสินค้า การล่อลวงให้โอนเงินเพราะความเสียหายโดยคนต่างชาติ ส่วนมาตรการทางกฎหมายในการป้องกันการถูกล่อลวงให้ทำนิติกรรมในผู้สูงอายุ

2. เพื่อเสนอมาตรการทางกฎหมายในการป้องกันการถูกล่อลวงให้ทำนิติกรรมในผู้สูงอายุ พบว่า ปัจจุบันมีเพียงกฎหมายที่เป็นบทลงโทษผู้กระทำความผิดแต่ไม่มีมาตรการป้องกันการถูกล่อลวงให้ทำนิติกรรมในผู้สูงอายุ ซึ่งการล่อลวงให้ผู้สูงอายุเข้าทำนิติกรรมบางกรณีเป็นเพียงเรื่องสัญญาทางแพ่งเพราะไม่ครบองค์ประกอบความผิดทางอาญาบางกรณีการกระทำเข้าลักษณะความผิดฐานฉ้อโกงตามประมวลกฎหมายอาญา ผู้วิจัยจึงเสนอมาตรการทางกฎหมายในการป้องกันการถูกล่อลวงให้ทำนิติกรรมในผู้สูงอายุ ที่ประกอบด้วย 1) มาตรการทางแพ่ง ได้แก่ การตั้งผู้พิทักษ์ทรัพย์สิน 2) มาตรการทางอาญา ได้แก่ การเพิ่มลงโทษจำและปรับ และ 3) มาตรการทางสังคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมของหน่วยงานและชุมชน

การอภิปรายผล

การวิจัยเรื่องมาตรการป้องกันการถูกล่อลวงให้ทำนิติกรรมในผู้สูงอายุ ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัย ได้ ดังนี้

จากผลการวิจัยพบว่า การล่อลวงให้ทำนิติกรรมในผู้สูงอายุในเขตพื้นที่จังหวัดขอนแก่น มี 2 รูปแบบ คือ 1) การล่อลวงให้ทำนิติกรรมในพื้นที่จริงของพื้นที่วิจัย และ 2) การล่อลวงให้ทำนิติกรรม ในพื้นที่เสมือนจริงผ่านระบบออนไลน์ ซึ่งปัจจุบันมีเพียงกฎหมายที่เป็นบทลงโทษผู้กระทำความผิดแต่ไม่มีมาตรการป้องกันการถูกล่อลวงให้ทำนิติกรรมในผู้สูงอายุ ซึ่งการล่อลวงให้ผู้สูงอายุเข้าทำนิติกรรมบางกรณีเป็นเพียงเรื่องสัญญาทางแพ่งเพราะไม่ครบองค์ประกอบความผิดทางอาญาฐานฉ้อโกง ส่วนบางกรณีการกระทำเข้าลักษณะความผิดฐานฉ้อโกงตามประมวลกฎหมายอาญา แต่ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ เมื่อมีเหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นกว่าที่ผู้สูงอายุหรือลูกหลานจะรู้ตัวบางครั้งเวลาผ่านไปหลายปี ซึ่งแม้จะดำเนินคดีไปสุดท้ายแล้วผู้กระทำผิดหลบหนีบ้าง ทรัพย์สินถูกโอนไปยังบุคคลภายนอกบ้าง และบางกรณีที่ผู้กระทำการล่อลวงนั้นเป็นญาติหรือบุตรหลานของผู้สูงอายุเองทำให้หลายกรณีไม่กล้าแจ้งความเพราะสงสารลูกหลาน ญาติพี่น้อง

เมื่อผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ประกอบการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดในการคุ้มครองผู้สูงอายุ กฎหมายภายในและกฎหมายต่างประเทศพบว่ากฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ภายในประเทศไม่ได้มีมาตรการป้องกันเพื่อให้ความคุ้มครองผู้สูงอายุด้านความมั่นคงและปลอดภัยทางเศรษฐกิจ ด้วยเหตุที่ระบบกฎหมายเรื่องการจัดการทรัพย์สินของผู้สูงอายุสำหรับประเทศไทยไม่มีเฉพาะเจาะจงเป็นพิเศษ เนื่องจากเห็นว่าผู้สูงอายุมีความสามารถเสมือนบุคคลอื่นทั่วไปที่บรรลุนิติภาวะโดยไม่ได้คำนึงถึงสภาพร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะเปราะบาง (ธัญรัชต์ องค์กรมีเกียรติ, 2561, น.5-19) เว้นแต่ผู้สูงอายุจะอยู่ในสถานะที่เป็นบุคคลไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงจะร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งแต่งตั้งผู้อนุบาลและผู้พิทักษ์เพื่อจัดการและดูแลทรัพย์สินของผู้สูงอายุได้ แต่ในความเป็นจริงผู้สูงอายุที่มีถูกล่อลวงให้ทำนิติกรรมนั้นมีทั้งบุคคลที่อยู่ในสภาวะร่างกายที่รับรู้ได้ ซึ่งไม่เข้าลักษณะของบุคคลที่อาจจะร้องขอต่อศาลให้ศาลมีคำสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ

หรือเสมือนไร้ความสามารถได้ จึงเป็นช่องทางสำหรับบุคคลที่ไม่หวังดีและต้องการจะได้ทรัพย์สินจากผู้สูงอายุโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ด้วยการใช้วิธีการหลอกลวงต่าง ๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าทำนิติกรรมจนกระทั่งสูญเสียทรัพย์สิน

หากมีมาตรการในการป้องกันการทำนิติกรรมสำหรับผู้สูงอายุซึ่งอยู่ในกลุ่มเปราะบางแล้วจะทำให้ลดการสูญเสียและสร้างความมั่นคงให้กับผู้สูงอายุได้อย่างเช่นในหลาย ๆ ประเทศที่มีกฎหมายเกี่ยวกับการดูแลทรัพย์สินสำหรับผู้สูงอายุ อาทิ ประเทศญี่ปุ่น สมาพันธรัฐสวิส ที่มีระบบการจัดการทรัพย์สินผู้สูงอายุด้วยกฎหมายว่าด้วยระบบผู้พิทักษ์ผู้สูงอายุ และให้ผู้สูงอายุสามารถกำหนดหรือมอบหมายล่วงหน้าให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นผู้ดูแลหรือตัดสินใจแทนตนได้ ส่วนกรณีที่ไม่มีการดำเนินการล่วงหน้าให้ผู้มีส่วนได้เสียสามารถจัดการได้ตามความเหมาะสมเพื่อคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุได้ (ภูมิ มุลศิลป์, 2564) นอกจากการตั้งผู้พิทักษ์ทรัพย์สินของผู้สูงอายุแล้วยังมีการตั้งทรัสต์เพื่อบริหารจัดการทรัพย์สินในหลายประเทศ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะที่นำไปใช้ประโยชน์

1.1 ควรแก้ไขกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ขยายความเกี่ยวกับลักษณะของผู้ที่อาจร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถเพิ่มขึ้นโดยให้ขยายความกว้างออกไปให้ครอบคลุมถึงผู้สูงอายุเพื่อให้สิทธิในการร้องขอให้ตั้งผู้พิทักษ์เพื่อดูแลทรัพย์สินได้

1.2 ควรมีการสร้างกระบวนการหรือขั้นตอนของการทำนิติกรรมในผู้สูงอายุให้มีขั้นตอนที่ตรวจสอบก่อนการทำนิติกรรมที่สำคัญ เช่น การโอนอสังหาริมทรัพย์ควรมีญาติและผู้นำชุมชนรับรองการทำนิติกรรมนั้น และกรณีการเบิกถอนเงินที่มีจำนวนมากด้วยการออกกฎกระทรวง “ว่าด้วยการจดทะเบียนนิติกรรมในผู้สูงอายุ” และออกประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยเรื่อง “วิธีปฏิบัติสำหรับการเบิกถอนเงินสำหรับผู้สูงอายุ”

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการส่งเสริมมาตรการทางสังคมในการช่วยสอดส่องดูแลและให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวิธีการหลอกลวงที่เดฉันทันใหม่ ๆ ให้ผู้สูงอายุ หากเป็นชุมชนหมู่บ้านควรให้ผู้ใหญ่บ้านประกาศข่าวสารเรื่องการกระทำของมิจฉาชีพให้ผู้สูงอายุและบุตรหลานฟังระวังมากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากโครงการนักวิจัยใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และขอขอบคุณผู้สูงอายุ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ จึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ. (2546). *สถานการณ์ผู้สูงอายุในสังคมไทย*. สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2564, จาก

<https://www.krisdika.go.th/librarian/get?sysid=635171&ext=htm>

ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. (2563). *ประมวลกฎหมายอาญาฉบับอ้างอิง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

ธัญรัชต์ องค์กรเกียรติ. (2561). ภาวะเปราะบางในผู้สูงอายุ: กรณีศึกษา. *วารสารสภาการพยาบาล*, 33(3), น.5-19.

พรชัย สุนทรพันธุ์. (2564). *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธนรัช จำกัด.

พินสุตา สิริรังศรี. (2552). *ภาพการศึกษาไทยในอนาคต 10 - 20 ปี*. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

ภัทรพร คงบุญ. (2561). *แนวทางเพื่อพัฒนาระบบคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้สูงอายุ ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิ สถาบันวิจัยและ*

- พัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- ภูมิ มูลศิลป์ และคณะ. (2561). การศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายเกี่ยวกับการตั้งผู้ปกครองทรัพย์สินของผู้สูงอายุ. (รายงานการวิจัย). โครงการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้สูงอายุ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). สืบค้นเมื่อ 1 กันยายน 2564, จาก <https://thaitgri.org/?wpdmpo>
- ภูมิ มูลศิลป์. (2564). การพัฒนานโยบายและกฎหมายว่าด้วยการจัดการทรัพย์สินผู้สูงอายุ. *วารสารวิชาการธรรมศาสตร์* 21(4), 93-101.
- มนัญญา ภูแก้ว. (2545). บทความพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546. สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2545, จาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_parcy/ewt_dl_link.php?nid
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน
- รุ่งโรจน์ พุ่มรีว. (2564). การป้องกันการล่วงละเมิดต่อผู้สูงอายุ. *วารสารสุศึกษา* 44(1), น.30-38.
- สถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุ. (2563). สถานการณ์ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2563. สืบค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2564, จาก <https://thaitgri.org/?wpdmpo=รายงาน>
- สำนักงานสถิติจังหวัดขอนแก่น. (2564). สถานการณ์ผู้สูงอายุจังหวัดขอนแก่น. สืบค้นเมื่อ 1 กันยายน 2564, จาก http://khonkaen.nso.go.th/images/plan_cwt/older.pdf
- DeLiema, M. (2018). Elder fraud and financial exploitation: application of routine activity theory. *The Gerontologist*, 58(4): p.706-718. DOI: 10.1093/geront/gnw258.
- Fedlex. (1907). *Swiss Civil Code*. Retrieved from https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/24/233_245_233/en.
- Myojin, S., Babaguchi, N. (2019). A logical consideration on deceived person's thinking. *Artificial Life and Robotics*, 24(3): p.114-118. DOI: 10.1007/s10015-018-0465-7.
- Smith, R.G. (2000). Fraud and financial abuse of older persons. *Current Issues in Criminal Justice*, 11(3): p.273-291. DOI: 10.1080/10345329.2000.12036165.